

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Розглянуто основні проблеми сталого екологічного розвитку України. Досліджено міжнародну та національну нормативно-правову базу для регулювання природоохоронної діяльності, а також визначено основні екологічні індикатори. Запропоновано конкретні заходи для вирішення екологічних проблем в Україні.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы устойчивого экологического развития Украины. Исследована международная и национальная нормативно-правовая база для регулирования природоохранной деятельности, а также определены основные экологические индикаторы. Предложены конкретные меры по решению экологических проблем в Украине.

Annotation. The article discusses the basic problems of environmental sustainability of Ukraine. The international and national legal framework of nature protection activity and the main environmental indicators were examined. The measures to solve the environmental problems in Ukraine were proposed.

Ключові слова: сталий розвиток, концепція сталого розвитку, екологія, екологічні проблеми, статистичні індикатори.

Починаючи із середини ХХ століття, коли спостерігалось швидке зростання населення на планеті, посилювалися процеси індустріалізації та урбанізації, господарське навантаження стало перевищувати можливості планети до самоочищення та регенерації, тобто виникла гостра проблема погіршення стану екосистеми Землі.

Багато вчених, таких, як: Г. Марш, Ж. Лемарк, В. Вернадський, М. Мойсеев та інші, розвивали ідею врегулювання взаємовідносин між людьми та природою і намагалися донести її до різних політиків, державних діячів. Їхні зусилля були сприйняті ООН, і офіційно така ідея отримала назву "сталого розвитку" [1].

Дослідженням сталого розвитку в Україні займалась велика кількість вчених: Данилишин Б. М., Шостак Л. Б., Герасимчук З. В., Ляшенко І. М., Степанов В. М., Криниця С. О., Максимова Т., Балабанов Г. В., Нагірна В. П., Нижник О. М., Масловська Л. Ц., Карпінський Б. А., Божко С. М., Мельник Л. Г., Галушак В. А., Леоненко П. М., Черепніна О. І., Царик Л. П., Вахович І. М., Гулич О. І., Лісовський С. А., Згуровський М. Г., Гвішіані А. Д., Недін І. В., Кондіус І. С.

На міжнародному рівні принципи, ідеї, стратегія і концепція сталого розвитку були висвітлені завдяки таким нормативно-правовим документам, як Стокгольмська Декларація (16 червня 1972 року) та Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища і розвитку (14 червня 1992 року) [2].

У документах ООН, прийнятих у 1992 році в Ріо-де-Жанейро, під сталим розвитком розуміють таке співіснування людства і природного довкілля, яке забезпечує потреби сучасного суспільства без ризику для задоволення потреб майбутніх поколінь. Інакше кажучи, це забезпечення права кожної людини нинішнього й майбутнього поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту [1].

Згідно з цими документами концепція сталого розвитку розглядається у трьох основних напрямках (рис. 1) [3].

Рис. 1. Напрями концепції сталого розвитку

Економічний підхід полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів та використанні природо-, енерго- і матеріалозберігальних технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно

З погляду екології сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери.

Соціальна складова орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Людина повинна брати участь у процесах формування своєї життєдіяльності, прийнятті й реалізації рішень, контролі за їх виконанням. Велике значення для забезпечення цих умов має справедливий розподіл благ між людьми, плюралізм думок та толерантність у стосунках між ними, збереження культурного капіталу і його розмаїття.

Отже, в концепції сталого розвитку на міжнародному рівні одним із основних завдань є вирішення екологічних проблем. Адже вони стосуються всіх і кожного, для них не існує кордонів, і якщо в одній країні станеться екологічна катастрофа, то наслідки будуть відчутними і в інших країнах. Яскравими прикладами таких катастроф є аварія на Чорнобильській АЕС, цунамі в Японії, повінь в Італії, Англії. Тобто вирішення даної проблеми можливе тільки за умови співпраці всіх країн світу.

Пріоритетними напрямками для подолання глобальних наслідків порушення екології є такі: визнання того, що люди повинні мати право на здорове та плідне життя в злагоді з природою; невід'ємною складовою розвитку суспільства є охорона навколишнього середовища; зменшення розбіжності між рівнями життя країн світу; розвиток кожної країни повинен здійснюватися таким чином, щоб задовольнити потреби в розвитку та збереженні навколишнього середовища як для теперішнього, так і для майбутнього покоління.

Вирішення питання сталого екологічного розвитку є досить актуальним і для України, адже досить довго в нас використовувався принцип одержання максимальної вигоди за мінімальних витрат. Це призвело до комплексної еколого-економічної кризи. Втілення розглянутої концепції для України вимагатиме напруженої роботи та злагоджених зусиль політиків, вчених, управлінців та всього населення взагалі.

Щоб визначити, чи в правильному напрямі розвивається країна, в процесі аналізу екологічної ситуації та запровадження відповідних дій потрібно порівняти екологічні індикатори України із закордонними. Наприклад, можна порівняти основні екологічні показники України та Європейського Союзу.

У ЄС, згідно із Шостою програмою дій щодо навколишнього середовища (6th EAP), відстежуються такі показники:

- викиди парникових газів в атмосферу;
- показники біорізноманіття;
- кількість природних заповідників;
- переробка та утворення відходів;
- показники якості води та інші [4].

В Україні розраховуються наступні показники:

- основні показники поведінки з відходами;
- викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря;
- основні показники використання та охорони водних ресурсів;
- основні показники використання й охорони лісу, тваринних ресурсів та заповідних територій [5].

Отже, національні екологічні показники майже повністю співпадають з європейськими, що говорить про правильний напрям розвитку екологічного моніторингу в Україні. На основі даних статистичних індикаторів можна не тільки судити про стан та динаміку екологічної ситуації в державі, а також здійснювати порівняльний аналіз з іншими країнами світу. У світовій практиці такий аналіз проводиться за допомогою індексного методу [6]. Окрім того, розрахунок індексу екологічного виміру може використовуватися як дієвий інструмент для прийняття рішень на аналітичній основі з урахуванням соціального та економічного вимірів сталого розвитку держави.

Позитивним моментом є те, що міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля посідає одне з вагомих місць у зовнішньополітичному курсі України.

Серйозною подією, що стимулювала розвиток інтернаціонального права навколишнього середовища на європейському рівні, стало прийняття Програми дій з охорони навколишнього середовища для Центральної і Східної Європи на Конференції міністрів охорони довкілля (Люцерн, Швейцарія, 28 – 30 квітня 1993 р.). Подібні конференції стали традиційними. Вони проходили у 1995 році в Софії (Болгарія), у 1998 році – в Орхусі (Данія). У 2003 році в Києві відбулася конференція "Довкілля для Європи", що свідчить про високий міжнародний престиж України в галузі охорони навколишнього середовища. Але також це свідчить і про значну кількість екологічних проблем у країні, у вирішенні яких зацікавлені інші держави [7].

Для регулювання природоохоронної діяльності в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, наприклад:

- Закон України "Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року";

- Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року";

- Закон України "Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат";

- Постанову Верховної Ради № 1289-XIV від 14.12.1999 р. "Про об'єднання проектів законів України про Програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки і про Національну програму збереження біологічного різноманіття на 2000 – 2015 роки".

Україна досі перебуває серед країн, які орієнтовані на нерациональне природокористування. Це викликано низкою чинників (рис. 2).

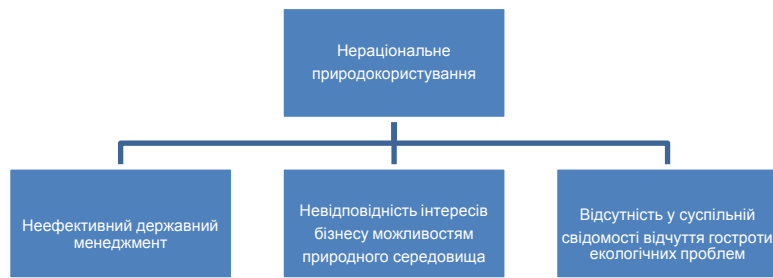

Рис. 2. Фактори нераціональності природокористування в Україні

Так, наприклад, неефективна діяльність держави проявляється в тому, що вона пропонує зарубіжному інвестору як переваги дешеві ресурси, невисокий рівень кваліфікованої робочої сили, часте ігнорування думки громадськості тощо.

Для вирішення екологічних проблем в Україні необхідно вжити певних заходів:

технологічних – це розробка і впровадження нових технологій, очисних споруд, видів палива;

архітектурно-планувальних – це озеленення населених пунктів, організація санітарно-захисних зон, раціональне планування підприємств і житлових масивів;

інженерно-організаційних – це зниження інтенсивності руху транспорту на перевантажених автомагістралях, організація екологічно-патрульного контролю;

економічних – це вкладання коштів у розвиток нових, ресурсозберігальних технологій;

правових – це прийняття і дотримання законодавчих актів щодо підтримання якості атмосфери, водойм, ґрунту;

освітньо-виховних – це формування екологічної культури, насамперед у молоді.

Отже, Україна може забезпечити перехід до сталого розвитку лише шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу суспільства для розбудови і процвітання держави. Одним із головних пріоритетів залишається вирішення саме екологічних проблем. Для цього необхідно вдосконалювати систему екологічного моніторингу, застосовувати ті статистичні підходи, які визнані на міжнародному рівні.

Наук. керівн. Раєвцева О. В.

Література: 1. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посібн. / В. В. Добровольський. – К. : Професіонал, 2005. – 304 с. 2. Екологія та соціальний захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esz.org.ua/?page_id=485. 3. Акімова Т. А. Экономика устойчивого развития : учебн. пособ. / Т. А. Акімова, Ю. Н. Мосейкин. – М. : ЗАО "Изд. "Экономика", 2009. – 432 с. 4. European Commission. Eurostat. Statistics. Environment: introduction [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/introduction>. 5. Державна служба статистики. Статистична інформація: навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Згуровський М. З. Україна в глобальних вимірах сталого розвитку / М. З. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19. – 20 травня. 7. Дорогунцов С. І. Екологія : навч. посібн. / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. – К. : КНЕУ, 2005.